

www.ketab.ir

www.ketab.ir

فرهنگنامه کودکان و نوجوانان

جلد نوزدهم

ف - ق

فائو - قدومه

پیداآورنده

شورای کتاب کودکان

ناشر

شرکت تهیه و نشر فرهنگنامه کودکان و نوجوانان

تهران ۱۳۹۹

فرهنگنامه کودکان و نوجوانان

بنیان‌گذار
توران مسیره‌مادی

تقدیم به عرصهٔ فرهنگ و ادب
این نثرین
دراک مرهانی

این فرهنگنامه را به کودکان و نوجوانان ده‌تاش‌نژده‌ساله
ایران که اکنون می‌کوشند تا آینده‌ساز جامعهٔ فرهنگ‌پرور
این مرز و بوم باشند و ادران و پدران و معلمان و مربیان
این فرزندان دلبند پیشانی‌های منیم

سورای کتاب‌کودک

www.ketab.ir

جای بسی خوشوقتی است که جلد نوزدهم از مجموعه فرهنگنامه کودکان و نوجوانان را که به همت شورای کتاب کودک تألیف می‌شود به جامعه علمی و فرهنگ دوست ایران تقدیم می‌کنیم. این اثر ملی، که با زبانی قابل فهم برای مخاطبان ده تا شانزده ساله و متناسب با دانش نوجوانان ایرانی تدوین می‌شود، مرجعی معتبر و پاسخگویی مطمئن برای پرسشهای روزافزون کودکان و نوجوانان، خانواده‌ها و مربیان است.

جلد نوزدهم فرهنگنامه نیز همچون جلد های پیشین به یاری کارشناسان و با دقت و نظارت ویژه تدوین شده است، اما همچنان چشم انتظاریم خوانندگان گرامی با پیشنهاد های مفید خود ما را در رفع نواقص و کاستیها یاری دهند. مؤلفان، ویراستاران و دست‌اندرکاران تدوین فرهنگنامه با استفاده از تجربه‌های گرانقدر سالهای پر تلاش گذشته می‌کوشند روند تدوین و ویرایش جلد های باقی مانده را سرعت بخشند و ناشر نیز می‌کوشد همپای بخش تألیف، جلد های بعدی فرهنگنامه را با سرعت بیشتر در اختیار علاقه‌مندان بگذارد.

در سال جاری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان جهت تکمیل کتابخانه‌های خود دوره‌های موجود را تهیه کرده‌اند. همچنین روند خرید، اهدا و ارسال فرهنگنامه به مناطق محروم از سوی سازمانهای مردم‌نهاد و علاقه‌مندان گسترش یافته است.

شرکت تهیه و نشر فرهنگنامه کودکان و نوجوانان امیدوار است که فرهنگنامه کودکان و نوجوانان مورد توجه سایر نهادها و ارگانهای دولتی مانند وزارت آموزش و پرورش، نهاد کتابخانه‌های عمومی و کتابخانه‌های سازمان فرهنگی و هنری شهرداری قرار گیرد و هر یک نسبت به تهیه و یا تکمیل مجموعه‌های موجود اقدام کنند.

در سال ۱۳۹۸ فیلم «توران خانم» ساخته رحشان بنی‌اسماد و مجتبا میرتهماسب، با کسب مجوزهای لازم به سینمای خانگی راه یافت و سبب شناخت بهتر توران میرهادی، بنیان‌گذار فرهنگنامه، در داخل و خارج از کشور شد و توجه بیشتر جامعه را نسبت به فرهنگنامه جلب کرد و سبب جذب کمک مالی برای تألیف و تدوین فرهنگنامه شد.

روزآمد کردن مقاله‌ها، تصاویر و نقشه‌های جلد های یکم تا یازدهم فرهنگنامه کودکان و نوجوانان در شورای کتاب کودک با همکاری شرکت تهیه و نشر فرهنگنامه به پایان رسیده است و به‌زودی چهار جلد اول روزآمد شده و نشر خواهد شد. خوشبختانه وبگاه جامع فرهنگنامه کودکان و نوجوانان به بهره‌برداری رسیده و خرید فرهنگنامه از طریق سفارش الکترونیک راه دستیابی به اثر آسان‌تر کرده است. شرکت تهیه و نشر فرهنگنامه به منظور ارج نهادن به اندیشه‌های توران میرهادی و نیز حفظ و اشاعه آثار بنیان‌گذاران و پیشکسوتان شورا، نشر و بازنشر آثار ایشان را به ثمر رسانده، همچنین نشر صوتی برخی از آثار را آغاز کرده که خوشبختانه با اقبال بالایی جامعه روبه‌رو شده است.

هیئت مدیره شرکت تهیه و نشر فرهنگنامه از حامیان مالی فرهنگنامه و دیگر همکاران که همواره در راه تألیف و تدوین این اثر ارزشمند و ماندگار را هموار ساخته‌اند، صمیمانه سپاسگزار است.

اسفند ۱۳۹۸

هیئت مدیره شرکت تهیه و نشر فرهنگنامه کودکان و نوجوانان

نیره بهبهانی، شهناز خانلو، محمدتقی عرفان‌پور، سوگند مافی، سارا میرفخرایی، علیرضا میرفخرایی، اکبر نعمتی (آئین)،

و مؤسسه حسابرسی شراکت (بازرس)

www.ketab.ir

همکاران جلد نوزدهم

سازمان فرهنگساز

دبیر اجرایی: توران میرهادی* (خمارلو) از ۱۳۵۸ تا ۱۳۹۳ ه.ش

شورای مدیریت: نصرالله افاضل (امور تألیف)، نوش آفرین انصاری، شهناز خانلو، پروین فخاری نیا و علیرضا میرفخرانی

مشاوران: نوش آفرین انصاری و کامران فانی

سرپرستار: دکتر صادق سجادی

هماهنگ کنندگان اجرایی جلد: پروین حسنی و طهورا وحدتی

ویراستاران: طوبی اسدالله، نصرالله افاضل، ثریا بابایی، دکتر آرام پیلهرودی، فوزیه چوبفروش باقری، پروین حسنی، شهناز خانلو، مینا رئیس دانا، زهره صادق صمیمی، معصومه (مهسا) صدیق، پروین فخاری نیا، مژگان کمپانی، سوگند مافی، صدیقه (فروزنده) محفوظبالله، فاطمه محفوظبالله، اسفندیار معتمدی، اکبر نعمتی (آئین) و طهورا وحدتی

گروههای تدوین و ویرایش موضوعی (ویراستاران موضوعی با حروف سیاه مشخص شده‌اند).

آموزش و پرورش: حشمت اسلامی، اشرف امینی، فرنگیز حاجی ستاری، مهوش خاتمی، مریم رسالت، ملاح زهتاب، پروین کیمیایی، ناهید محوی، نسرين نافع، رفعت نمازی و مریم راد، حسن

اخترشناسی: طاهره صاحبی، پروین فخاری نیا، دکتر سیما قاسمی، نسیم محمدی، نیکتا معالج، گلناز معصومی، زهره (پگاه) نیکخواه اقدم و دکتر منصور وصالی ادبیات جهان: شهلا آزاد، بیتا ابراهیمی، زهرا تنها، مریم تریقی، همد جلالزاده، زلیخا دامک، رامینه رضازاده، مریم روحانی*، زهره زادسر، مهسا صدیق و شیفته مستوفیان

ادبیات فارسی: طوبی اسدالله، مریم بابایی، دکتر مهناز بهمن، سید علی، پردخت خاوری، نسرين خسروی، مینا روستا، معصومه سالاروند، فاطمه (پروین) سپهری*، پروانه سیاهپوش، سارا شهبازی، مژگان کمپانی، الهام محبی، هری مدرسی، دکتر گلزار مصفا، اکبر نعمتی (آئین) و فرشته یزدانی اسلام و سایر ادیان: زهرا رحیمی، مریم شکوری، مریم صالحی، ویکتوریا محی، افسانه فرهادی، ثریا گلزاد، مهرین مهدیانزاد و خدیجه میرخانی اقتصاد: شهلا اسکندری، فریده برادران خسروشاهی، فرزانه سیروسیان، مژگان فحیم، طهورا وحدتی و سیمین وظیفه‌شناس

بناهای تاریخی و معماری: نسیم ایران‌منش، گلنوش پارس، محمدرضا حائری سازندارانی، فریده حاتم‌پور، شیدا خدیر، مولود خسروی، فرازین سلطانی گرد فرامرزی، مهسا صدیق، آریتا علیزاده، لیلا کفاشزاده، شادی مشتاق، اعظم مولود، شهرزاد مهدوی و نوشین میرهادی پزشکی: دکتر حسین آل‌یاسین، دکتر افشین ایران‌پور، دکتر نگین خاکی، دکتر روحی سجادی، دکتر نوا سلامی، دکتر فاطمه شریعت، دکتر مهرناز قزوینی مجاور و دکتر رفیع کافیه

تاریخ ایران: مینا آفتاب‌روشناد، آسیه آل‌احمد، آرزو افلاطونی، سعاده انوشه، مریم ذوالفقاری، مینا رئیس دانا، محمد سجادی، میترا سیاوشیان، زهرا شریف، محمدرضا صدیقی، معصومه طوفان‌پور، پریوش فتوحی، دکتر محمدعلی گرجیان، ثریا گلزاد، فائقه مقدم، فریا منصوری‌زاده و اعظم مولایی تاریخ جهان: طوبی اسدالله، بهار اشراق، زهرا جوهرچی، محسن حسن‌بخشان، سیما صفاری آشتیانی، مهوش قشقایی‌فرد، صبیحه میرزاپور و داریوش نوید جامعه‌شناسی: سهیلا اسدیان، نرمین توتونچیان، سوسن خلایق، منیژه ظهیری مهرآبادی، شیدا فراشاهی و فاطمه محفوظبالله جغرافیای ایران: پروین آقایی، یکتا جهان‌شاهی، فاطمه خستو، فاطمه (لیدا) رفیعی، مریم شهبازی، مهین غفاری، پروانه فخاری نیا، سوگند مافی، صغری (سوری) معصوم بیگی و صنوبر منصوری

جغرافیای جهان: آذر بنی‌اسدی، زهرا پورجمالی، مهین توفیقی، فوزیه چوبفروش باقری، پریسا رضایی، پروین صفوی، نرجس عربانی، پروین فخاری نیا، فاطمه قره‌چاللو، ناهید قهرمانی، عهدیه کاظمی و منیژه مدبر

حقوق: الهام رضوی، پروین فخاری نیا و فاطمه قره‌چاللو

روانشناسی: صدیقه (فروزنده) محفوظبالله، نسرين مصدق‌پور، ناهید معتمدی و مهین منتظری

ریاضیات: فاطمه احمد نوری، سیمیندخت الله‌بخش، زهرا تهیدست اکراد، مهری جعفری، مرجان رافع، جمیله زند رحیمی، حمیده شمس حکیمی، رضا فائض، مهشید فهیم، شهناز کاتوزیان، علی مشهدی رفیع و مهوش مهاجری

زمین‌شناسی: زهره افطسی و دکتر مهین محمدی

زیست‌شناسی، جانورشناسی، و گیاه‌شناسی: ثریا بابایی، بیتا جهان‌شاهی، پروین حسنی، فاطمه دهقانی، زهره صادق‌صمیمی، شهناز فتوحی، ماه‌گل کازری، فرزانه کوکی، دکتر روجا کیان‌پور و پروین هدایت‌زاده (طبری)

سرزمینهای تاریخی: فوزیه چوبفروش باقری، مریم ذوالفقاری، پروین صفوی، پریوش فتوحی، اعظم مولایی و زهرا نخستین

شیمی: حمیرا امیرعزیزی، نوش آفرین حسین تهرانی، پندار خمارلو و سودابه معایر حقیقی فرد

فلسفه: دکتر عبدالکریم رشیدیان و مهوش غفاری

فیزیک: نصرالله افاضل، دکتر نجمه سادات (نسرین) تقوی، معصومه شاهسواری، دکتر انسیه عرفانی، اسفندیار معتمدی و لاله یونسی

کلیات: دکتر ابراهیم افشار، آزاد مهر دانش فاطمیه و دکتر سودابه نوذری

مردم‌شناسی: فرنگیس قاضیبانی، فرشته قبادی، اعظم محبوبی، صدیقه (فروزنده) محفوظ‌بالله، فرمهر منجزی، مریم میرفخرائی، و زهرا (مهین) هوشیار

محیط‌زیست: مهین غفاری و پروین فخاری‌نیا

مهندسی: نصرالله افاضل، مریم پارسا، امیرحسین ذبیحی، سمیرا رویانی، مرتضی زعفرانچی‌زاده مقدم، آناهیت صمدی، طاهره صمدی، پیمان عنایتی،

ویدا قره‌باغی، هایده کلهر، داوود متدین و دکتر مهدی نیروبخش و مهناز هاشمی اصفهان

ورزش: نفیسه اصغری طبری، محسن حسن‌بخشان، شهناز خانلو، و مژگان کمپانی

هنر: نوید اقدسی، نیلوفر پورفرزانه، افسانه حجتی طباطبایی، مهسا حکاک خادم، امین خرم، سابینا شیاری کناری، سحر صنعت، هدی عظیمی، آریتا

علیزاده، مرجان فروغی و عباس (مهرآ) نوری

گروه آموزش و پژوهش: مینا رئیس‌دانا، مهسا صدیق، مهین غفاری، پروین فخاری‌نیا و مهشید فهیما

گروه روزآمدسازی متن: طوبی اسدالله، محسن حسن‌بخشان، پریوش فتوحی، پروین فخاری‌نیا، مژگان کمپانی و طهورا وحدتی

گروه روزآمدسازی تصویر: فاطمه رضایی، مریم فیض‌نوری، نشاط معینی، محمدعلی منصوری، طهورا وحدتی

آماده‌سازی تصویر و نقشه

گروه تصویر و آماده‌سازی شرکت تهیه و نشر فرهنگ‌نامه: فوزیه باقری، ادلی اسدی، زهرا پورجمالی، نرجس عربانی، محمدعلی منصوری، طهورا وحدتی

همکاران: فاطمه رضایی، نرگس عباسپور و نشاط معینی

اجرای گرافیکی تصاویر و نقشه‌ها: فاطمه رضایی

حروف‌نگاری: عاطفه حسنی

نسخه‌پردازی و نمونه‌خوانی نهایی: پروین حسنی و طهورا وحدتی

امور اداری - مالی و روابط عمومی: نیره بهبهانی، امیرحسین خلیلی‌پناه، فاطمه عرفانیان و حمیده کلاته

کتابخانه مرجع: فرخنده سلطانی گردفرامری

وبگاه: داود حوری‌زاده، مهسا صدیق و سارا میرفخرایی

گروه پشتیبان: رخشان بنی‌اعتماد، دکتر پریسا پهلوان، علی دهباشی، دکتر شیوا علایی، مسعود فروتن، محمدعلی منصوری، مجتبی‌میرتهماسب و علیرضا میرفخرائی

گروه ترویج: فرزانه اخوت، آذین اقلیدس، زهرا پورجمالی، معصومه رعنا، جمیله زند رحیمی، فاطمه عرفانیان، فرشته قبادی، فاطمه قره‌چاللو، پرور

قویدل، فرخنده کوکی، شهرزاد محبوب، فاطمه نکویی و گروه بامداد کتابخانه‌ها

مشاوران علمی و فنی

عبدالحسین آذرنگ، مهندس موسی آقایی لنکرانی، دکتر ژاله آموزگار، محمدحسن اکرم، نوش آفرین انصاری، دکتر حسن انوری، دکتر اکبر ایرانی، دکتر

علی بلوکباشی، نازنین بیاتی، مهندس محمدرضا حائری مازندرانی، پیام حکیم، دکتر محبوبه خاتمساز، دکتر سیامک خادمی، شهناز رازپوش، سام رجبی

تبریز، دکتر محمد رحیمیان، دکتر عبدالله سعیدی، خانم علیزاده، نسرین دخت عماد خراسانی، کامران فانی، فرشته قاضیها، دکتر مهدی محقق، دکتر

نورالله مرادی، دکتر بهرام مستقیم، دکتر حسین معصومی همدانی، محمدعلی منصوری، دکتر فرهاد کی‌مرام، دکتر مهدی مؤمنی، دکتر منصور وصالی

و دکتر فریدون یگانه

پدید آورندگان مقاله

مینا آفتاب روشاد	کارشناسی جمعیت‌شناسی	فاطمه خستو	کاردانی ریاضی
پروین آقایی	کارشناس در حوزه ادبیات فارسی	فرشته خسروپور	دکترای داروسازی
آسیه آل احمد	کارشناسی ارشد تاریخ	مصطفی درودیان*	کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی
حسین آل یاسین	پزشک عمومی	مینو دلشاد	کارشناسی ادبیات آلمانی
حامد ابویی مهریزی	کارشناسی ارشد زمین‌شناسی	فاطمه دهقانی	کارشناسی پرستاری
حشمت اسلامی	کارشناسی علوم تربیتی، کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی	امیرحسین ذبیحی	مهندس برق
بهار اشراق	دکترای مترجمی زبان انگلیسی	مریم ذوالفقاری	کارشناس در حوزه تاریخ ایران
نفیسه اصغری طبری	کارشناسی نساجی	سام رجبی تبریز کارشناسی زبان و ادبیات آلمانی - کارشناسی ارشد اکولوژی حفاظتی	
نصرالله افاضل	کارشناسی فیزیک	پریسا رضایی	کارشناسی مترجمی زبان انگلیسی
ابراهیم افشار	دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی	فاطمه (لیدا) رفیعی	کارشناسی روابط عمومی و امور اجتماعی
نوید اقدسی	کارشناسی موسیقی	مینا روستا	کارشناسی زبان و ادبیات فارسی
حسن اکبریان طبری	کارشناسی ارشد مدیریت	سمیرا رویانی	مهندس برق
محمدحسن اکرم	کارشناس مترجمی زبان انگلیسی	صفورا زواران حسینی	مهندس منابع طبیعی - محیط‌زیست
اشرف امینی	کارشناسی جامعه‌شناسی	معصومه سالاروند	کارشناسی آموزش ابتدایی
سعاده انوشه	کارشناسی تاریخ	محمد صادق سجادی	دکترای تاریخ و تمدن ملل اسلامی
افشین ایران‌پور	پزشک متخصص بیماری‌های داخلی	شیوا سلامی	پزشک عمومی
ثریا بابایی	کارشناس در حوزه علوم طبیعی	مراسیماوشیان	کارشناسی زبان و ادبیات انگلیسی
علی بلوکباشی	دکترای مردم‌شناسی	منیر شاخساری*	کارشناسی دبیری زبان انگلیسی
آذر بنی‌اسدی	کارشناسی جغرافیای انسانی	آزیتا عرف جهان*	کارشناسی روزنامه‌نگاری
محبوبه بنی‌هاشمی	کارشناسی زبان و ادبیات فارسی	مریم شکور	کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی
پویا پورحاجی‌زاده	کارشناسی هنر	نگین شهری	کارشناسی مترجمی زبان انگلیسی
نرمین توتونچیان	کارشناسی علوم اجتماعی	شکوفه شهیدی	دکترای زبان و ادبیات فارسی
یاسمن توسلی	کارشناسی زبان و ادبیات فارسی	مینا شیرین‌زاده	کارشناسی زبان و ادبیات انگلیسی
مهین توفیقی	کارشناسی مترجمی انگلیسی	مریم صالحی	کارشناسی میکروبیولوژی
بیبا جهانشاهی	کارشناسی تولید دانه‌های روغنی	معصومه (مهسا) صدیق	کارشناسی مترجمی زبان فرانسه
یکتا جهانشاهی	کارشناسی جغرافیا	محمد رضا صدیقی	کارشناس در حوزه تاریخ ایران
فوزیه چوبفروش باقری	کارشناسی جغرافیا	سیما صفاری‌آشتیانی	کارشناسی مدیریت بازرگانی
فرنگیز حاجی‌ستاری	کارشناسی علوم تربیتی و روان‌شناسی	طاهره صمدی مهندس صنایع - کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی در سازمانهای خدماتی	
فریده حاتم‌پور	کارشناسی مدیریت بازرگانی	صفت الله طاهری	کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل
افسانه حجتی طباطبایی	کارشناسی ارشد زبان انگلیسی - کارشناسی ارشد ادبیات نمایشی	معصومه طوفان‌پور	کارشناسی تاریخ
محسن حسن‌بخشان	کارشناسی ارشد مدیریت	منیژه ظهیری مهرآبادی	کارشناسی روان‌شناسی
نوش‌آفرین حسین‌تهرانی	کارشناسی شیمی	عبدالرحمان عالم	دکترای علوم سیاسی
شمسی حقدوست	کارشناسی زبان و ادبیات فارسی	نرجس عربانی	کارشناسی مترجمی زبان انگلیسی
ژاله حلوچی‌زاده	کارشناسی ارشد شیمی آلی	غلامرضا علی‌بابایی*	کارشناسی مترجمی زبان انگلیسی
پریدخت خاوری	کارشناسی زبان و ادبیات فارسی	پیمان عنایتی	مهندس متالورژی

مehوش غفاری	کارشناسی ارشد فلسفه	صدیقه (فروزنده) محفوظبالله	کارشناسی روان شناسی
مهین غفاری	کارشناسی روان شناسی	فاطمه محفوظبالله	کارشناسی جامعه شناسی
ویکتوریا فاتحی	کارشناسی ارشد مدیریت	مهین محمدی	دکترای زمین شناسی
شهناز فتوحی	کارشناسی مامایی	نسیم محمدی	کارشناسی فیزیک
شیدا فراشاهی	کارشناسی ارشد جامعه شناسی	منیژه مدبر	کارشناسی فیزیک
مرجان فروغی	مهندس کامپیوتر	فرنگیس مزداپور	کارشناسی ارشد زبانهای باستانی
افسانه فرهادی	کارشناسی ارشد جامعه شناسی	گلزار مصفا	دکترای زبان و ادبیات فارسی
فرنگیس قاضیانی	کارشناسی روان شناسی - کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی	سودابه معایر حقیقی فرد	کارشناسی شیمی
فرشته قبادی	کارشناسی کتابداری و اطلاع رسانی	اسفندیار معتمدی	کارشناسی فیزیک - کارشناسی مدیریت دولتی
فاطمه قره چاللو	کارشناسی حقوق	صغری (سوری) معصوم بیگی	کارشناس حوزه هنر
ویدا قره باغی	مهندس کامپیوتر	فر مهر منجزی	کارشناسی اقتصاد
محمد حسین قریشی	دکترای زبان شناسی	صنوبر منصوری	کارشناسی جغرافیا
ثریا قزل ایاغ*	کارشناسی ارشد کتابداری	اعظم مولایی	کارشناس حوزه تاریخ ایران
مهوش قشقایی فرد	کارشناسی زبان انگلیسی	مهرین مهدیان زاد	کارشناسی زیست شناسی
ناهید قهرمانی	کارشناسی مترجمی زبان انگلیسی	خدیجه میرخانی	کارشناس حوزه اسلام
ماه گل کازری	کارشناسی منابع طبیعی	توران میرهادی*	کارشناسی روان شناسی
رفیع کافیه	دندان پزشکی	اکبر نعمتی (آئین)	کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی
هایده کلهر	مهندس سخت افزار	سودابه نوذری	دکترای کتابداری و اطلاع رسانی
مژگان کمپانی	کارشناسی زبان و ادبیات فارسی	عباس (مهراو) نوری	کارشناسی ارشد سینما
فرزانه کوکی	کارشناسی رادیولوژی	مهدی نیروبخش	دکترای هیدرولوژی و منابع آب
روجا کیان پور	دکترای حشره شناسی کشاورزی	ن هدایت زاده	کارشناسی ارشد بهداشت
هما گرامی	کارشناسی ارشد روان شناسی تربیتی	زهرا (مهرن) هوشیار	کارشناسی علوم اجتماعی
محمد علی گرجیان	پزشک عمومی - کارشناسی ارشد تاریخ تشیع	محمد هدایت	دکترای کتابداری و اطلاع رسانی
ثریا گلزاد	کارشناسی روان شناسی	لیلا یوسفی	کارشناسی زبان و ادبیات فارسی
اعظم محبوبی	کارشناسی علوم اجتماعی	فرشته یزدانی	کارشناسی مترجمی زبان انگلیسی
الهه محبی	کارشناسی ادبیات فارسی		

مشاوران نوجوان

پارسا اردوانی، رادین اردوانی، ایلیا ارومیه ای، تینا اسدی طاهری، ستاره اسماعیل زاده، امیرعلی اکبرپور، درسا الله وردی، سیده بهار پایاب، پرستو پروازدوانی، رکسانا پیراسته، کیانا پیرزاد، امید پیشداد محمدی، مانی پیشداد محمدی، پارسا جمالی، پرند جمالی، آریا چگنی، هومن چوبفروش، نیما حامدی، رادمهر خانی، پانته آخرسندی، ستاره دانایی، آنوشا دوالو، سینا ذبیحی، عمادحسین رحیمی، ملیکا (مهدیه) رضوان، نازنین سالاروند، ایرن سرشار، بردیا سرشار، روزان سرورفر، مهسا صالح، کیانا صدیق، نیلوفر صدیق، سام عرب، صوفیا عرفانی، نیما عصار، کیمیا فروغی، مانا قلی زاده، محمدامین گوهری، پریا مجیدی، آرین مساحی اسکویی، تینا مصطفوی، نازنین زهرا مصطفوی، کیهان مطلب نژاد، آراد ملک آرا، کیان منصوری، ویانا مولایی، فرگل مهدوی، باران نخستین، امین نعمت الهی، عرفان نعمتی و نیوشا یزدان پناه

یاری دهندگان

افراد

آزینوس آذرین، حسن علی آقایی، آناهیتا آل‌بویه، دکتر ژاله آموزگار، فرزانه اخوت، دکتر سوسن اصیلی، شهرام اقبال‌زاده، جمال‌الدین اکرمی، امین (خانواده)، نوش‌آفرین انصاری، ارمغان انعامی، سمیرا بابالویی، هاله باستانی، مهدی باقری، دکتر اشرف بروجردی، آسیه بقایی رودسری، دکتر علی بلوکباشی، دکتر باوند بهپور، مهرداد پناهی، ملیحه پیشداد محمدی، مجید جراح، فاطمه جهان‌دوست، فاطمه چایکار، مهندس محمدرضا حائری مازندرانی، دکتر سپیده حبیب، دکتر سوزان حبیب، دکتر حجت‌الحق حسینی، نیک‌نام حسینی‌پور، سیمین حسینی‌نیا، شیرین حسینی‌نیا، نوشین حسینی‌نیا، مریم حق‌پناه، فرهنگ حکیم‌الهی، آزاده حیدری، شهناز خانلو، احمدرضا خسروی و دوستان، بیژن درودی، سید محمود دعایی، مهشید دولت، ندا رسولی، غلامرضا رسولیان، احمد رویایی، زینب رضایی، خانم زمانی، نگین زهری، علیرضا ساجدی، دکتر صادق سجادی، حمیرا سلطانی، فدراسمعی، علی‌اصغر سیدآبادی، خلیل (مهرداد) شهابی، پیمان صالحی، دکتر سیدعباس صالحی، شاهین طبری، وحید طوفانی، رضا عبدلی، دکتر شیوا علایی، ابراهیم عمرانی، فیض‌الله فاتحی، شهره فرخزا، عادل فردوسی‌پور، فرزانه فروزنده (عرشی)، مهران قزلباش، ژیل کاشف، علی کاشفی خوانساری، غلامرضا کتال، حسن کیانیان، پروین کیمیایی، دکتر هانیه گرایلی، محمود محقق، فاطمه (سوری) مرتضایی فرد، عباس مشار، پژمان مظاهری‌پور، فاطمه معزی، محمد معظمی، خانم مفتخر، دکتر لیلا (رویا) مکتبی‌فرد، دکتر طاهره ملامحمدی، خانم منوچهری، محمد موسوی، سارا میرفخرائی، سپهر میرفخرائی، ناصر میزبانی، حبیب ناظری، مریم نجف‌خانی، نسرین نافع، مسعود نظر، فاضل نظری، اکبر نعمتی (آئین)، دکتر سودابه نوذری، دکتر مهرداد واعظی‌نژاد، یاشار هدایی، پروین یزدانی* و مریم یوسفی.

انجمنها و سازمانها

انجمن پژوهشهای آموزشی پویا، انجمن علمی - دانشجویی علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی (فصلنامه چهریزه)، انجمن یاران دانش و مهر، خانه کتابدار کودک و نوجوان و ترویج خواندن، روزنامه اطلاعات، روزنامه شرق، روزنامه همشهری، دفتر تقسیمات کشوری وزارت کشور، دفتر تنوع زیستی و حیات‌وحش سازمان محیط‌زیست، سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات، شرکت مادی، فصلنامه نقد کتاب کودک و نوجوان، کاخ موزه گلستان، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، خانه انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، کتابخانه تحقیقاتی شورای کتاب کودک، کتابخانه عمومی حسینیۀ ارشاد، کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تأمین منابع علمی، شبکه تهران، کتابخانه مجلس شورای اسلامی، کتابخانه مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، کتابخانه و مرکز اطلاع‌رسانی دانشنامه جهان اسلام، مشاوران انفورماتیک، دوره موسیقی اُرف، مجله فرهنگی هنری بخارا، موزه ملی ایران، موزه عروسک و فرهنگ ایران، مؤسسه انتشارات ماهور، مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان، مؤسسه پژوهشی کودکان دنیا، مؤسسه مادران امروز، مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی، مؤسسه خیریه غدیر کرج، مؤسسه خیریه همگام، مؤسسه کتابخانه، موزه ملی ملک و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

حامیان

بزرگوارانی که با تأمین مستمر بخشی از نیازهای مالی، به تألیف فرهنگنامه کودکان و نوجوانان کمک می‌کنند:

میرحمید اسکندانی، نیره بهبهانی، پندار خمارلو، شبنم رضوی، بابک سوداگر، سپیده شقاقی، حسن شهراسبی، خرمن کسرابی، علیرضا میرفخرائی، دکتر پیروز وکیلی و گروهی از دانش‌آموختگان مدرسه فرهاد

سهم عمده از هزینه‌های تألیف این جلد را
سرکار خانم صدیقه مهدوی
بنیان‌گذار مؤسسه آموزشی فرهنگی مهدوی
در اختیار شورای کتاب کودک قرار داده‌اند،
از ایشان صمیمانه سپاسگزاریم.

*دریغ که هنگام چاپ این جلد، این عزیزان در میان ما نیستند.

www.ketab.ir

پیشگفتار

جلد نوزدهم فرهنگنامه کودکان و نوجوانان که اکنون پیش روی شماست دربردارنده مقاله‌های حرف ف از فائو تا فیوز و بخشی از حرف ق از ق (سوره) تا قدومه است. این جلد دارای ۱۹۱ مقاله، ۳۴ مدخل ارجاعی، ۳۳۱ تصویر، ۱۲ نقشه و ۳۰ جدول و نمودار است. برخی از مقاله‌های بلند این جلد عبارت‌اند از: فارابی، فارسی، فارسی، فاطمیان، فتوستن، فردوسی، فرهنگ‌عامه، فضانوردی، فلسفه، فناوری، فیزیک و قاجاریان. در این جلد حدود ۹۰ مدخل به ایران اختصاص دارد و کوشش شده است در مدخل‌های دیگر نیز آگاهی‌هایی درباره ایران بیاید.

در سال ۱۳۹۵ خانم توران میرهادی، بنیان‌گذار شورای کتاب کودک و فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، از میان ما رفتند. از آن زمان، همکاران و یاران ایشان در سازمان و دفتر تألیف فرهنگنامه وظیفه خود دانسته‌اند مصمم‌تر از گذشته این کار سترگ را پی بگیرند و تا حد امکان بکوشند که فاصله انتشار جلد‌های جدید کاهش یابد و هرچه زودتر جلد‌های باقی مانده ویراست اول به علاقه‌مندان عرضه شود. در جلد حاضر آقای دکتر صادق سجادی سرپرستاری را بر عهده داشتند. همچنین ۱۲۰ نفر پدیدآورنده در ۲۸ گروه موضوعی فرهنگنامه عمدتاً داوطلبانه همکاری کرده‌اند.

در تاریخ ۱۹ آبان ۱۳۹۸، مراسم چهل سالگی فرهنگنامه کودکان و نوجوانان در تالار قلم کتابخانه ملی برگزار شد. در این جلسه لوح تقدیر فرهنگنامه حضور خانم ایران گرگین که از سال ۱۳۵۹ تاکنون سرپرستاری فرهنگنامه را بر عهده دارند تقدیم و از ایشان تجلیل شد و کتاب چهل سال با فرهنگنامه کودکان و نوجوانان به عنوان ارج‌نامه پدیدآورندگان منتشر گردید.

در تاریخ ۲۲ دی ۱۳۹۸ در شب بخارا ویژه بزرگداشت دکتر علی بلوکباشی، به پاس سی سال همراهی ایشان با فرهنگنامه در مقام نویسنده و کارشناس موضوعی بیش از ۲۵۰ مقاله مردم‌شناسی، لوح تقدیر فرهنگنامه به دکتر بلوکباشی تقدیم شد.

در حال حاضر جلد‌های ۲۰، ۲۱، ۲۲ فرهنگنامه با برنامه زمان‌بندی شده در مراحل مختلف تألیف و ویرایش قرار دارند. روزآمدسازی جلد‌های اول تا یازدهم نیز پایان یافته است که امیدواریم در سال پیش‌رو چهار جلد این مجموعه منتشر شود. امیدواریم امکان استفاده از فرهنگنامه در فضای مجازی بر پایه متن روزآمدشده هرچه زودتر فراهم گردد. همچنین وبگاه جامع فرهنگنامه کودکان و نوجوانان در سال ۱۳۹۸ به بهره‌برداری رسید.

شورای کتاب کودک در پدیدآوردن و انتشار جلد نوزدهم فرهنگنامه همچون گذشته از همراهی و همدلی گروه بزرگ همکاران داوطلب، راهنمایی بی‌دریغ مشاوران علمی و فنی و همراهی مشاوران نوجوان، پشتیبانی یاری‌دهندگان و هنرمندان فرهنگ‌دوست، مجموعه حامیان و شرکت تهیه و نشر فرهنگنامه، که طرح نشر و بازنشر آثار مربوط به فرهنگنامه و پیشکسوتان شورا را دنبال می‌کند، برخوردار است و امیدوار است با توجه هرچه بیشتر حامیان فعالیت‌های فرهنگی در جهت تأمین فضای کاری مناسب، بر سرعت تألیف فرهنگنامه افزوده شود. ضمن تشکر از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و مدیران کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، شورای کتاب کودک امیدوار است با توسعه و گسترش هرچه بیشتر کتابخانه‌های عمومی و مدارس کشور و افزودن مجموعه گرانقدر فرهنگنامه به کتابخانه‌ها، این اثر در اختیار کودکان و نوجوانان، مربیان، کتابداران و خانواده‌ها قرار گیرد.

هیئت مدیره شورای کتاب کودک از شورای مدیریت فرهنگنامه، سرپرستاران، پدیدآورندگان، ویراستاران موضوعی و زبان و بیان و همکاران در بخش‌های پشتیبانی، مشاوران علمی و فرهنگی، مشاوران نوجوان، یاری‌دهندگان، حامیان، رسانه‌ها، سازمانها و همه کسانی که با درک دشواری‌های این کوشش عظیم، با صمیمیت و شکیبایی بسیار به ما یاری رسانده‌اند سپاسگزار است.

اسفند ۱۳۹۸

هیئت مدیره شورای کتاب کودک

نوش‌آفرین انصاری، سحر ترهنده، عاطفه سلیمانی، نگین شهری، پروین فخاری‌نیا،

فاطمه مرتضایی‌فرد، خدیجه میرخانی، علیرضا میرفخرانی، اکبر نعمتی (آئین)، و سیما صفاری‌آشتیانی (بازرس اصلی)

www.ketab.ir